

Міністерство освіти і науки України
Кам'янець-Подільський національний університет імені Івана Огієнка
Педагогічний факультет
Кафедра теорії та методик дошкільної освіти

**Дипломна робота
магістра**

з теми **«РОЗУМОВА ПРАЦЕЗДАТНІСТЬ СУЧАСНИХ
6-РІЧНИХ УЧНІВ ПОЧАТКОВОЇ ШКОЛИ»**

Виконала: студентка 2 курсу,
групи DOb1 – M18z,
спеціальності 012 Дошкільна освіта
Матієшин Наталія Василівна

Керівник: **Галаманжук Л. Л.**, доктор
педагогічних наук, доцент,
професор кафедри теорії та методик
дошкільної освіти

Рецензент: _____, кандидат
педагогічних наук, асистент кафедри
теорії та методик початкової освіти

З М І С Т

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ.....	4
ВСТУП.....	5
РОЗДІЛ 1 ПСИХОЛОГО-ПЕДАГОГІЧНІ ЗАСАДИ РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ ДІТЕЙ.....	10
1.1 Психологічні засади розумової працездатності дитини у зв'язку із навчанням.....	10
1.2 Педагогічні засади розумової працездатності дитини у зв'язку із навчанням.....	25
РОЗДІЛ 2 МЕТОДИ ТА ОРГАНІЗАЦІЯ ДОСЛІДЖЕННЯ.....	53
2.1 Методи дослідження.....	53
2.2 Організація дослідження.....	56
РОЗДІЛ 3 ОСОБЛИВОСТІ РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ УЧНІВ ПЕРШИХ КЛАСІВ РІЗНОГО ВІКУ ПРОТЯГОМ НАВЧАЛЬНОГО РОКУ.....	58
3.1 Динаміка показників розумової працездатності дівчаток протягом навчального року.....	59
3.2 Динаміка показників розумової працездатності хлопчиків протягом навчального року.....	67
РОЗДІЛ 4 ХАРАКТЕРИСТИКА ЗАХОДІВ ПОЛІПШЕННЯ РОЗУМОВОЇ ПРАЦЕЗДАТНОСТІ 6-РІЧНИХ ПЕРШОКЛАСНИКІВ ЗМІСТОМ ЯКИХ Є ФІЗИЧНА АКТИВНІСТЬ.....	76
4.1 Заходи з визначення поточних параметрів дітей щодо здоров'я.....	76
4.1.1 Визначення сформованості когнітивно-інтелектуального компонента ціннісного ставлення до власного здоров'я.....	76
4.1.2 Визначення сформованості емоційно-мотиваційного компонента ціннісного ставлення до власного здоров'я.....	78
4.1.3 Визначення сформованості поведінково-діяльнісного компонента ціннісного ставлення до власного здоров'я.....	79

4.2 Заходи, змістом яких є фізична активність, для поліпшення розумової працездатності.....	81
ВИСНОВКИ.....	88
СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ.....	91
ДОДАТОК.....	103

ПЕРЕЛІК УМОВНИХ ПОЗНАЧЕНЬ

Д-6 – дівчатка віку 6 років

Д-7– дівчатка віку 7 років

ОПЗІ – обсяг перероблення зорової інформації

РП – розумова працездатність

Хл-6 – хлопчики віку 6 років

ХЛ-7– хлопчики віку 7 років

ШПЗІ – швидкість перероблення зорової інформації

ВСТУП

Актуальність теми. Багато дослідників підкреслюють наявність взаємозв'язку між інтелектуальним, моральним, емоційним, соціальним розвитком і руховою діяльністю, фізичною підготовленістю, станом здоров'я дитини (Г. В. Беленька, 2012; Л. А. Венгер, 1988; Л. С. Виготський, 1991; М. Н. Поддьяков, 2006; С. Л. Рубінштейн, 1999), що визначає доцільність застосування такої системи навчання і виховання, яка передбачає інтегрований освітній, виховний, оздоровчий ефект. Такі результати певною мірою підтверджують дослідження Г. С. Нікіфорова (2006), Л. В. Волкова (2008), І. Д. Беха (2012).

Відомо, що у дошкільному віці біологічна потреба в русі є провідною і здійснює мобілізуючий вплив на інтелектуальний, моральний та емоційний розвиток дитини, її звички та поведінку (О. Бар-Ор, 2009; Д. Б. Богоявленська, 1987; Е. С. Вільчковський, 2008; Н. В. Москаленко, 2013). Значить саме фізичне виховання розглядається сучасною педагогічною і психологічною галузями науки як особливий вид діяльності, що сприяє вихованню фізичних, моральних, інтелектуальних, психічних якостей і пов'язаний з формуванням цілісної, гармонійної особистості та її здоров'я.

Особливо актуальним є його реалізація у дошкільному фізичному вихованні, оскільки найбільш тривалий і складний етап раннього онтогенезу – період від 4 до 6-7 років. Саме у цьому віці починають розвиватись механізми особистісної самопобудови (В. А. Аверін, 1999; Л. В. Артемова, 1988; В. М. Бехтерев, 1999; Л. С. Виготський, 1991; Р. Фрейджер, 2006).

Разом з тим, головним чинником зміцнення і збереження здоров'я вважається систематичну рухова активність (В. К. Бальсевич, 2000;

Д. Н. Давиденко, 2001). Така активність є змістом фізичного виховання у закладах дошкільної освіти, а значить саме воно повинно формувати у дитини правильне і усвідомлене ставлення до себе та до свого здоров'я.

Пошуку засобів підвищення ефективності фізичного виховання в дошкільних закладах присвячено багато робіт. Організаційно-педагогічне та методологічне підґрунтя удосконалення системи фізичного виховання дошкільнят наведено у дослідженнях Е. С. Вільчковського (1989-2011), О. Д. Дубогай (2002), Н. Ф. Денисенко (2010). Диференційованому фізичному вихованню в дошкільних навчальних закладах присвячено дослідження О. В. Давиденко (1986), питання підвищення емоційної стійкості дітей 6-7 років засобами фізичного виховання було розроблено В. В. Троценком (2001), шляхи оптимізації рухової активності старших дошкільнят із різним рівнем фізичного стану визначені Н. О. Тупчій (2001).

За останні роки були проведені дослідження, що присвячувались організаційно-методичним аспектам фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку з відхиленнями у стані здоров'я (Л. В. Козіброда, 2006), оптимізації рухового режиму і фізичного стану дітей 6-7 років, які навчаються у школах різного типу (І. О. Когут, 2006), особистісно-орієнтованому навчанню руховим діям дітей 5-6 років в умовах дошкільного навчального закладу (О. В. Багінська, 2009).

Однак, дослідники (Е. С. Вільчковський, 2008; О. Д. Дубогай, 2006; Н. В. Москаленко, 2009) підкреслюють, що одним із кризових явищ вітчизняних традиційних і авторських систем освіти є розрив між фізичним вихованням та іншими сторонами виховання дітей дошкільного віку, відсутність реальних механізмів, які обумовлюють цілісність розвитку особистості дитини у процесі рухової діяльності. Окремі аспекти вирішення цієї проблеми розглядались у дослідженнях: А. А. Пивовара (2005), яке було присвячено поєднаному розвитку фізичних і пізнавальних здібностей дітей 5-6 років у процесі фізичного виховання; В. В. Поліщука (2008), який обґрунтував зміст занять з фізичного виховання старших

дошкільнят з пріоритетним використанням елементів туризму для підвищення рівня фізичної підготовленості, розумового розвитку і фізичного здоров'я; в дисертаційній роботі Є. Г. Яхна (2011) визначені педагогічні умови комплексного розвитку фізичних здібностей і формування моральних якостей дітей 5 і 6 років у процесі фізичного виховання.

Усе зазначене зумовлює необхідність проведення досліджень у розглянутому науковому напрямі.

Роботу виконано згідно плану науково-дослідної роботи на 2015-2019 роки проблемної лабораторії «Гендерні профілактично-оздоровчі технології фізичного виховання та реабілітації» Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка за темою «Програмування профілактично-оздоровчих і розвивальних технологій фізичної культури для дітей та студентської молоді».

Роль авторки, як співвиконавиці теми, полягала у визначенні показників розумової працездатності дітей різного віку, які розпочали навчання в першому класі закладу середньої освіти.

Мета дослідження – експериментально визначити передумови покращення розумової працездатності дітей різного віку, які розпочали навчання в першому класі закладу середньої освіти.

Виходячи з мети вирішували такі **завдання**:

1. Проаналізувати інформацію наукової літератури про психолого-педагогічні засади вияву та розвитку розумової працездатності дітей 6-7 років.

2. Встановити загальні тенденції та особливості розумової працездатності дівчаток 6 та 7 років, які розпочали навчання у першому класі закладу середньої освіти.

3. Встановити загальні тенденції та особливості розумової працездатності хлопчиків 6 та 7 років, які розпочали навчання у першому класі закладу середньої освіти.

4. Визначити форми, засоби і методи фізичного виховання для поліпшення розумової працездатності 6-річних першокласників.

Об'єкт дослідження – розумова працездатність дітей.

Предмет дослідження – вияв та зміна протягом навчального року розумової працездатності у 6-річних першокласників.

Для вирішення поставлених завдань використовували адекватні **методи дослідження** на теоретичному та емпіричному рівнях. Зокрема, було використано **загальнонаукові** методи (аналіз, синтез, систематизацію, узагальнення) для вивчення стану досліджуваної проблеми за інформацією літературних джерел. **Педагогічні** методи (спостереження, констатувальний експеримент) використовували для одержання даних про вияв і зміну показників розумової працездатності дітей 6 та 7 років, які розпочали навчання в першому класі закладу середньої освіти, при використанні в закладі дошкільної освіти різних варіантів методики навчання рухових дій під час занять з фізичного виховання. **Психодіагностичне тестування** використовували для встановлення значень за показниками розумової працездатності, використовуючи для цього протокол ESAP. **Методи математичної статистики** використовували для адекватного аналізу та інтерпретації одержаних емпіричних даних.

Наукова новизна одержаних результатів:

- уперше одержано дані про загальні тенденції та особливості розумової працездатності хлопчиків 6 та 7 років, які розпочали навчання у першому класі закладу середньої освіти;
- доповнено дані про особливості вияву та зміни показників розумової працездатності дітей 6-7 років упродовж навчального тижня у різні періоди навчального року;
- поглиблено знання про відставлений ефект використання різних варіантів методики навчання рухових дій під час занять з фізичного виховання у 6-річних та 7-річних дітей.

Практичне значення одержаних результатів полягає у створенні передумов для вдосконалення організації, змісту та способів покращення розумової працездатності 6-річних дітей засобами і методами фізичного виховання під час їхнього навчання у першому класі закладу середньої освіти. Створено також можливість для використання одержаних даних під час читання лекцій, проведення практичних і семінарських занять на педагогічному факультеті, факультеті фізичної культури Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка.

Апробація результатів дослідження. Основні положення дипломного проекту магістра були апробовані на XII Міжнародній науковій конференції пам'яті Анатолія Миколайовича Лапутіна «Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту» (Чернігів, 2019), III Міжнародному науковому конгресі істориків фізичної культури «Історія фізичної культури і спорту народів Європи» (Луцьк, 2019), звітних науково-практичних аспірантів, викладачів, магістрантів Кам'янець-Подільського національного університету імені Івана Огієнка (2018-2019).

Публікації. Основні результати дослідження за темою дипломного проекту магістра викладено в одній статті, опублікованій у науковому фаховому виданні України з педагогіки, що включене до міжнародних наукометричних баз.

Структура та обсяг дипломної роботи магістра. Роботу викладено на 103 сторінках, з яких 90 – основного тексту, що містить 12 таблиць. Дипломна робота магістра складається з переліку умовних позначень, вступу, чотирьох розділів, висновків, списку 115 використаних джерел інформації та додатку.

ВИСНОВКИ

1. Із позиції психології розумова діяльність людини є надзвичайно складним явищем. Розумова діяльність, зокрема одна з її провідних функцій, передбачає навчання (научіння) – стійку, доцільну зміну діяльності, що виникає завдяки попередній діяльності й не викликана безпосередньо вродженими фізіологічними реакціями організму, а також доцільну зміну зовнішньої (фізичної) та внутрішньої (психічної) активності індивіда. Педагогічний бік розумової працездатності доцільно розглядати, враховуючи загальні положення цього надскладного процесу (утворення), а також дані про розумовий розвиток і розумове виховання, розвиток теорії розумового виховання дітей, завдання такого виховання, його зміст і засоби.

2. Важливим для поліпшення розумової працездатності дітей старшого дошкільного віку є стан здоров'я, зокрема заходи з його покращення. При цьому важливим тут є визначення здоров'язбережувальної компетенції, що формується в процесі застосування здоров'язбережувальної технології. Виокремлюється три групи здоров'язбережувальних освітніх технологій, тобто які орієнтовані на поліпшення розумової працездатності дітей без негативних наслідків для їхнього здоров'я і розвитку: організаційно-педагогічні, психолого-педагогічні, навально-виховні. Види здоров'язбережувальних технологій, що застосовуються в дошкільній освіті та початковій школі: медико-профілактичні; фізкультурно-оздоровчі; соціально-психологічного благополуччя дитини; здоров'язбереження та здоров'язбагачення педагогів; здоров'язбережувальні освітні; валеологічної освіти батьків. За спрямованістю виокремлюють такі технології: збереження і стимулювання здоров'я, навчання здорового способу життя, корекційного змісту.

3. Розумова працездатність 6-річних та 7-річних дівчаток, які розпочали навчання в закладі середньої освіти, а роком раніше в закладі дошкільної освіти використовували неоднакові варіанти методики навчання основних рухів, протягом навчального року відзначаються особливостями. Основна полягає у

тому, що 6-річні дівчатка (оволодівали основними рухами «симетричним способом» – виконання руху кожною рукою) демонструють значно (на рівні від $p < 0,05$ до $p < 0,001$) кращі значення показників розумової працездатності, ніж 7-річні дівчатка, які роком раніше в закладі дошкільної освіти оволодівали основними рухами, використовуючи традиційний спосіб – «однією (провідною для дитини) рукою, ногою чи напямі».

4. Розумова працездатність 6-річних та 7-річних хлопчиків, які розпочали навчання в закладі середньої освіти, а роком раніше в закладі дошкільної освіти використовували неоднакові варіанти методики навчання основних рухів, протягом навчального року демонструють неоднакові значення показників розумової працездатності. Основна особливість є аналогічною, до одержаної в дівчаток: динаміка швидкості та обсягу переробленої зорової інформації в 6-річних хлопчиків кращі на статистично значущу величину, ніж досягнуті 7-річними хлопчиками.

5. Ураховуючи одержані дані та інформацію спеціальної літератури виокремили

одержаними 3 метою перевірки гіпотези дослідження було складено програму експериментальної роботи яка включала різноманітні оздоровчі види діяльності дітей з використанням природних факторів. В процесі реалізації програми використовувались щоденні такі види діяльності: ранкова гімнастика; загартовувальні вправи (провітрювання, повітряні ванни, водні процедури); рухливі ігри; гімнастика пробудження; ходіння по оздоровчій доріжці та оздоровчі хвилинки. Крім цього за програмою експерименту проводилися: фізкультура на повітрі; формування культурно – гігієнічних навичок; дидактичні ігри «Будь здоровим»; бесіди «Світ рослин у моєму здоров'ї»; мімічна гімнастика; вивчення хороводної гри «Ой у перепілки»; заняття «Рослини, багатство народу – гордість українського роду»; вивчали прислів'я, приказки, загадки які передають думки та сподівання народу і є перлинами українського фольклору. Підчас організації пішого переходу до парку

удосконалювали вміння дітей метати, бігати, стрибати при цьому використовували шишки, каштани, камінчики, лозинки. Проводили різні дидактичні ігри в яких закріплювали знання дітей про корисну та шкідливу їжу; цілющі властивості кімнатних рослин; музичну терапію. Аналіз експериментальної роботи довів, що систематичне застосування здоров'язберезувальних технологій з використанням природних факторів оздоровлення сприяє формуванню цінності власного здоров'я дитини оздоровчо – гігієнічної цінності природи.

5. На основі проведеної роботи склали наступні методичні рекомендації стосовно роботи по формуванню оздоровчо-гігієнічної цінності природи:

- щоденно проводити з дітьми ранкову, оздоровчу та гімнастику пробудження, оздоровчі хвилинки, пояснюючи дітям їх важливість;
- формувати у дітей уявлення про природні чинники, їх профілактичне та загартовувальне значення, оздоровчу цінність;
- збагачувати, розширювати закріплювати знання дітей про цілющі властивості рослин, значення для здоров'я;
- використовувати доцільні твори художньої літератури, знайомити дітей з фольклором (загадки, прикмети, прислів'я, легенди, звичаї, традиції), який передає думки, досвід та сподівання українського народу, привчати дітей запам'ятовувати та використовувати його;
- давати дітям доступні наукові знання про цілющі властивості природи (фітонциди, вітаміни, аероіони тощо);
- для відновлення внутрішньої рівноваги використовувати музичну терапію (записи реальних голосів птахів, тварин, шуму моря тощо);
- знайомити дітей з народними методами лікування та профілактики здоров'я за допомогою цілющих властивостей природи;
- використовувати у роботі з фізичного виховання різноманітний природний матеріал (шишки, каштани, квасоля, камінці тощо);

прагнути до того, щоб оздоровчо-гігієнічна цінність природи стало внутрішньою потребою кожної дитини.

Отже, вважаємо завдання виконаними, а гіпотезу доведеною.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Адрианов О. С. О принципах структурно-функциональной организации мозга. Избранные научные труды. М., 1999. С. 88–96.
2. Айрапетянц В. А. Особенности функциональной асимметрии мозга здоровых детей. Асимметрия мозга и память. 1987. С. 3–13.
3. Алейникова Т. В., Думбай В. Н., Кураев Г. А. Физиология центральной нервной системы : учеб. пособ. Ростов/н Д : Феникс, 2000. 335 с.
4. Ананьев Б. Г., Рыбалко Е. Ф. Особенности восприятия пространства у детей. М. : Просвещение, 1964. 502 с.
5. Анохин П. К. Очерки по физиологии функциональных систем. М. : Медицина, 1975. 402 с.
6. Аршавский И. А. Физиологические механизмы и закономерности индивидуального развития. М. : Наука, 1982. 270 с.
7. Бабюк С. М. Педагогічні умови фізичного виховання дітей старшого дошкільного віку у взаємодії дошкільного навчального закладу і сім'ї : автореф. дис.... канд. пед. наук : 13.00.08 ІПВ НАПН України. Київ, 2011. 20 с.
8. Бабюк С. М. Особливості морфологічних і функціональних показників дошкільників із різною спрямованістю мануальної рухової асиметрії. Науковий часопис нац. пед. у-ту імені М. П. Драгоманова: Серія № 15. 2013. Т. 1, Вип. 7 (33). С. 14-18.
9. Балацька Л. В. Організаційно-методичні основи покращення моторної функції дітей 3–5 років у процесі фізичного виховання: дис... канд. наук з фіз.

виховання та спорту : 24.00.02 ТНПУ імені Воодимира Гнатюка. Тернопіль, 2012. 259 с.

10. Балашова Е. Ю., Казакова Е. А. Развитие произвольных движений в дошкольном возрасте. Журнал прикладной психологии. 2004. № 6. С. 14-20.

11. Бальсевич В. К. Онтокинезиология человека. М. : Теория и практика физической культуры, 2000. 275 с.

12. Бальсевич В. К. Очерки по возрастной кинезиологии человека. М. : Теория и практика физической культуры, 2009. 218 с.

13. Бар-Ор О., Роуланд Т. Здоровье детей и двигательная активность: от физиологических основ до практического применения. Київ : Олімп. л-ра, 2009. 528 с.

14. Безруких М. М., Фарбер Д. А. Физиология развития ребенка : теоретические и прикладные аспекты. М., 2000. 125 с.

15. Безруких М. М. К вопросу о функциональной межполушарной асимметрии и латерализации моторных функций. Актуальные вопросы функциональной межполушарной асимметрии. 2003. С. 27–28.

16. Безруких М. М. Леворукий ребенок в школе и дома : учеб. пособие. Екатеринбург : Фактория, 2004. 300 с.

17. Бердичевская Е. М. Роль функциональной асимметрии мозга в возрастной динамике двигательной деятельности человека : автореф. дис...д-ра мед. Наук : 14.00.13 СНМУ. Краснодар, 1999. 50 с.

18. Березина Н. О., Лашнёва И. П. Гигиенические аспекты тестирования физической подготовленности детей 4–7 лет. Гигиена и санитария. 2005. № 2. С. 51–54.

19. Берзінь В. І., Бунак Н. А. Гігієна та психофізіологія дітей дошкільного віку. Тернопіль : Астон, 2004. 378 с.

20. Бернштейн Н. А. О ловкости и ее развитии. М. : Физкультура и спорт, 1991. 288 с.

21. Бернштейн Н. А. Биомеханика и физиология движений. М. : Институт практической психологии; Воронеж : МОДЭК, 1997. 608 с.

22. Білан О. І., Возна Л. М., Максименко О. Л., Овчаренко Л. Р. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля». Тернопіль : Мандрівець, 2013. 264 с.

23. Богуш А. М. Передшкільна освіта: знахідки, реалії, перспективи. Педагогічна і психологічна науки в Україні. Київ : Педагогічна думка, 2012. Т. 3. С. 48.

24. Бойчук Ю. Д., Хребтова Н. П., Васильєва Е. И., Потамошнева Е. Н. Использование здоровьесберегающих технологий в подготовке детей к школьному обучению. Технологии подготовки детей дошкольного возраста к обучению в школе. 2013. С. 157-158.

25. Бойчук Ю. Д. Компетентнісний підхід як основа модернізації сучасної освіти. Освітній простір. Глобальні, регіональні та інформаційні аспекти. 2013. Вип. 13. С. 130–135.

26. Бойчук Ю. Д., Васильєва К. І., Галій А. І., Голуб Н. М. Дитина з особливими освітніми потребами: медичні та психолого-педагогічні аспекти розвитку, навчання і виховання : навч.-метод. посібн. Харків : Точка, 2014. 292 с.

27. Брагина Н. Н., Доброхотова Т. А. Функциональные асимметрии человека : монография. М. : Медицина, 1988. 237 с.

28. Вільчковський Е. С., Курок О. І. Теорія і методика фізичного виховання дітей дошкільного віку : навч. посібник. Суми : ВТД «Університетська книга», 2008. 428 с.

29. Вільчковський Е. С., Денисенко Н. Ф., Цось А. В., Шиян Б. М. Оптимізація фізичного виховання дитини у вітчизняній системі освіти : монографія. Запоріжжя : ЗОІППО, 2010. 250 с.

30. Воропай С. Динаміка прояву силових здібностей 4–13-річних дітей центрального регіону України. Фізичне виховання, спорт і культура здоров'я у сучасному суспільстві. Луцьк, 2002. С. 176–178.

31. Галаманжук Л. Л., Балацька Л. В., Єдинак Г. А. Організація і методика фізичної активності дітей дошкільного віку з формування рухового потенціалу: навч. посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2014. 160 с.

32. Галаманжук Л. Л. Превентивний розвиток рухової активності дітей дошкільного віку : монографія. Кам'янець-Подільський : ПП «Медобори-2006», 2015. 500 с.

33. Герасимчук А. Ю., Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А. Програмування занять фізичними вправами превентивної спрямованості для 6-річних дітей: навч. посібник. Кам'янець-Подільський : ТОВ «Друкарня Рута», 2014. 180 с.

34. Глезер В. Д. О роли пространственно-частотного анализа, примитивов и межполушарной асимметрии в опознании зрительных образов. Физиология человека. 2000. Т. 26, № 5. С. 145–150.

35. Глезер В. Д., Невская А. А., Гаузельман В. Е. Выделение фигуры из фона: межполушарные различия и вероятная локализация механизмов. Сенсорная система. 2002. Т. 16, № 2. С. 21–29.

36. Горбачевская Н. Л., Черногорцева Н. В., Григорьева Н. В. Особенности профиля межполушарной асимметрии у здоровых детей дошкольного возраста. Актуальные вопросы функциональной межполушарной асимметрии. 2001. С. 68–69.

37. Гординська І. М. Ефективні шляхи покращення фізичного стану старших дошкільників: дипломний проект магістра. 012. Кам'янець-Подільський нац. ун-т імені І. Огієнка. Кам'янець-Подільський, 2018. 89 с.

38. Городенский Н. Г., Фокин В. Ф., Шармина С. Л. Динамика асимметрии уровня постоянных потенциалов головного мозга как показатель общей мотивации целеполагания у детей старшего дошкольного возраста. Актуальные вопросы функциональной межполушарной асимметрии. 2003. С. 87–94.

39. Давиденко О. В., Семененко В. П., Фандікова Л. О. Основи програмування фізкультурно-оздоровчих занять з дитячим контингентом. Тернопіль : Астон, 2003. 144 с.

40. Денисенко Н. Ф. Теоретичні засади та технологія управління системою фізичного виховання дітей дошкільних навчальних закладів : автореф. дис... д-ра пед. наук : 13.00.02 КНПУ імені М. П. Драгоманова. Київ, 2002. 39 с.

41. Детская спортивная медицина / авт.-сост. Т. Г. Авдеева [и др.] ; под. ред. Т. Г. Авдеевой, И. И. Бахраха. 4-е изд., исправ. и доп. Ростов/н Д : Феникс, 2007. 320 с.

42. Дитина: Програма виховання і навчання дітей від двох до семи років / наук. кер. проекту: О. В. Огнев'юк, К. І Волинець; наук. кер. програмою: Проскура О. В., Кочина Л. П., Кузьменко В. У., Кудикіна Н. В. ; авт. кол.: Беленька Г. В., Белкіна Е. В., Богініч О. Л., Богданець-Білоskalенко Н. І. [та ін.] / Мін. осв. і наук., мол. та спорту України, Головне упр. осв. і наук. викон. орг. Київміськради (КМДА), Київ. ун-т ім. Б. Грінченка. 3-є вид., доопр. та доп. Київ: Київ. ун-т ім. Б. Грінченка, 2012. 492 с.

43. Доброхотова Т. А., Брагина Н. Н. Левши : учеб. пособие. М. : Книга, Лтд, 1994. 232 с.

44. Драганова О. А., Сычов В. С. Индивидуально-психологические особенности детей с разными формами мануальной асимметрии. Актуальные вопросы функциональной межполушарной асимметрии. 2003. С. 117-118.

45. Дубогай О. Д. Інтеграція пізнавальної і рухової діяльності в системі навчання і виховання дітей : навч. посібник. Київ : Оріяни, 2001. 152 с.

46. Дубровинская Н. В., Фарбер Д. А., Безруких М. Психофизиология ребенка: психофизиологические основы детской валеологии : учеб. пособ. М. : ВЛАДОС, 2000. 144 с.

47. Ермаков П. Н. Психомоторная активность и функциональная асимметрия мозга. Ростов на Дону : РГУ, 1988. 128 с.

48. Жаворонкова Л. А. Правши–левши. Межполушарная асимметрия биопотенциалов мозга человека : монография. М. : Экоинвест, 2009. 240 с.

49. Заводная Ж. Н. Педагогическая подготовка студентов к работе с леворукими детьми : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. пед. наук : 13.00.01 АГПИ. Армавир, 1999. 21 с.

50. Зайцева Н. В. Функциональные асимметрии при детском церебральном параличе в раннем онтогенезе : автореф. дис...канд. биол. наук : 03.00.13 СНМУ. Краснодар, 2003. 22 с.

51. Здоровьеформирующее физическое развитие: Развивающие двигательные программы для детей 5–6 лет: учеб.-метод. пособие / Под ред. Шилкова И. К., Большев А. С., Силкин Ю. Р., Лебедев Ю. А. [и др.]. М. : ВЛАДОС, 2001. 336 с.

52. Ильин Е. П. Психология индивидуальных различий. СПб : Питер, 2004. 702 с.

53. Индивидуальная оценка физического развития детей-дошкольников 4–6 лет г. Волгограда : метод. реком. / под ред. В. Ю. Давыдова. Волгоград : ВГИФК, 1990. 15 с.

54. Интегральная индивидуальность человека и ее развитие: учеб. пособие / Под ред. Б. А. Вяткина. М. : ИПРАН, 1999. 349 с.

55. Истратова О. Н. Практикум по детской психокоррекции: игры, упражнения, техники. 2-е изд. Ростов/н Д : Феникс, 2008. 349 с.

56. Кайл Р. Детская психология: тайны психики ребенка : науч.-практ. пособие. СПб., 2002. 328 с.

57. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 144 с.

58. Карпеев А. Г. Двигательная координация человека в спортивных упражнениях баллистического типа: монография. Омск : СибГАФК, 1998. 322 с.

59. Ковальчук Л. В. Психофізичний розвиток як фактор готовності шестилітніх дітей до навчання в школі : автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02 ЛДУФК. Львів, 2007. 20 с.

60. Ковязина М. С., Балашова Е. Ю., Казакова М. С. Особенности межполушарного взаимодействия в двигательной сфере у детей в норме и при отклонениях в развитии. Журнал прикладной психологии. 2005. № 2/3. С. 2–11.
61. Копейкина Я. А. Особенности речевых функций у детей с детским церебральным параличом и разными профилями латерализации мозга : автореф. дис....канд. пс. Наук : 19.00.04. ТНМУ. Томск, 2011. 22 с.
62. Коробков А. В. Развитие и инволюция функции различных групп мышц человека в онтогенезе : автореф. дис... д-ра биол. наук : 03.00.13. ЛГМУ. Львов, 1958. 35 с.
63. Коротка Г. П. Роль асиметрії головного мозку в регуляції рухових та вегетативних функцій організму : автореф. дис...канд. біол. наук : 03.00.13. КНУ імені Тараса Шевченка. Київ, 2002. 20 с.
64. Котелевская В. В., Анисимова Т. Б. Дошкольная педагогика. Развитие речи и интеллекта в играх, тренингах, тестах : пособ. Ростов на Д. : Феникс, 2002. 256 с.
65. Коцур Н. І. Основи педіатрії і гігієни раннього та дошкільного віку : навч. посібник. Чернівці : Книги ХХІ, 2010. 576 с.
66. Кривецька Г. В., Галаманжук Л. Л., Єдинак Г. А., Заїкін А. В. Розвиток фізичних якостей у дівчаток 4-6 років з різною руховою асиметрією. Актуальні проблеми сучасної біомеханіки фізичного виховання та спорту. 2018. С. 108-110.
67. Курок О. І. Психолого-педагогічні аспекти навчання складним руховим діям : навч. посібник. Глухів : РВВ ГДПУ, 2006. 137 с.
68. Лебедев В. М. Динамическая латерализация функций в процессе результативной деятельности человека и животных: автореф. дис... д-ра биол. наук : 03.00.13 МГМУ. Минск, 1992. 50 с.
69. Леви-Гориневская Е. Г. Развитие основных движений у детей дошкольного возраста. М. : АПН СССР, 1955. 158 с.
70. Леутин В. П., Николаева Е. И. Функциональная асимметрия мозга : мифы и действительность. СПб: Речь, 2005. 276 с.

71. Либин А. В. Дифференциальная психология: на пересечении европейских, российских и американских традиций. М. : Смысл, 2000. 312 с.
72. Лурия А. Р. Основы нейропсихологии. М. : Академия, 2004. 384 с.
73. Лях В. И. Координационные способности: диагностика и развитие. М. : Дивизион, 2006. 290 с.
74. Малых С. Б., Егорова М. С., Мешкова Т. А. Основы психогенетики : учеб. пособие. М. : Эпидавр, 2009. 744 с.
75. Москвин В. А. Межполушарные отношения и проблема индивидуальных различий. Оренбург : ИПК ОГУ, 2002. 288 с.
76. Никитюк Б. А. Интеграция знаний в науках о человеке (интегративная анатомическая антропология) : монография. М. : Спорт Академ Пресс, 2000. 440 с.
77. Николаева Е. И. Леворукий ребенок: диагностика, обучение, коррекция : метод. пособие. СПб. : ДЕТСТВОПРЕСС, 2005. 128 с.
78. Омельченко С. О. Педагогіка здоров'я : наук.-пр. видання. Слов'янськ, 2009. 204 с.
79. Оржеховська В. М., Пилипенко О. І. Превентивна педагогіка: навч. посібник. Черкаси: Відлуння, 2007. 284 с.
80. Оржеховська В. М., Єжова О. О. Здоровий спосіб життя : навч.-метод. посібник. Суми : СумДПУ імені А. С. Макаренка, 2009. 186 с.
81. Оценка физического развития детей отдельных регионов Украины в возрасте от 1–14 лет / Нагорная А. М., Хижняк Н. И., Оснач А. В. [и др.]. Киев : Республиканский центр научной мед. информации, 1999. 54 с.
82. Павелків Р. В., Цигипало О. П. Дитяча психологія: навч. посібник. Київ: Академвидав, 2010. 432 с.
83. Пангелова Н. Є. Теоретико-методичні засади формування гармонійно розвиненої особистості дитини дошкільного віку в процесі фізичного виховання : автореф. дис... д-ра наук з фіз. виховання та спорту : 24.00.02 НУФВіСУ. Київ, 2014. 39 с.

84. Панфилова Н. В. Развитие координационных способностей и обучение двигательным действиям детей 4–6 лет в связи с особенностями двигательной асимметрии : автореф. дис... канд. пед. Наук : 13.00.04. НИИ физиол. детей и подрост. РАО. М: 1992. 19 с.

85. Петрова Н. А. Особенности морфофункционального развития и формирование функциональной асимметрии детей 2–6 лет: автореф. дис.... канд. биол. наук: 03.00.13. КГМУ. Казань, 2006. 19 с.

86. Пивовар А. А. Поєднаний розвиток фізичних і пізнавальних здібностей дітей 5 і 6 років у процесі фізичного виховання : автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту : 24.00.02. ЛДІФК. Львів, 2005. 20 с.

87. Поддьяков Н. Н. Доминирование процесса интеграции — закон развития детей дошкольного возраста. Дошкольное воспитание. 2006. № 1. С. 73-77.

88. Поліщук В. В. Розвиток рухових і розумових здібностей дітей 5-го і 6-го років життя в процесі фізичного виховання засобами дошкільного туризму: автореф. дис... канд. наук з фіз. виховання і спорту: 24.00.02. ЛДІФК. Львів, 2008. 20 с.

89. Поніманська Т. І. Дошкільна педагогіка: навч. посібник. Київ : Академвидав, 2008. 456 с.

90. Преображенская И. Г. Физиологический анализ моторной асимметрии в норме, при детском церебральном параличе и в ходе коррекции двигательных расстройств приемами функционального биоуправления : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. биол. наук : [спец.] 03.00.13 «Физиология человека и животных». М. : Науч.-ис. ин-т exper. мед. РАМН., 1994. 23 с.

91. Приступа Є., Слімаковський О., Лук'янченко М. Українські народні рухливі ігри, розваги та забави: методологія, теорія і практика: монографія. Дрогобич : Вимір, 1999. 449 с.

92. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт» / О. О. Андрієтті, О. П. Голубович, О. П. Долина, Т. В. Дяченко [та ін.]. Тернопіль : Мандрівець, 2013. 104 с.

93. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2 ч. Ч. II. Від трьох до шести (семи) років / Аксьонов О. П., Аніщук А. М., Артемова Л. В. [та ін.]: наук. керівник О. Л. Кононко. Київ : ТОВ «МЦФЕР-Україна», 2014. 452 с.

94. Психодіагностика: навч. посібник / За ред. І. М. Галян. Київ : Академвидав, 2009. 464 с. (Серія «Альма-матер»).

95. Рибковський А. Г., Канішевський С. М. Системна організація рухової активності людини: монографія. Донецьк : ДонНУ, 2003. 436 с.

96. Світ дитинства: комплексна освітня програма для дошкільних навчальних закладів / упоряд. О. М. Байер, Л. В. Батліна, А. М. Богуш [та ін.]; наук. керівник акад. А. М. Богуш; за заг. ред. Л. В. Батліної. Тернопіль : Мандрівець, 2014. 200 с.

97. Семенович А. В. Эти невероятные левши : практ. пособие [для психологов и родителей]. Москва : Генезис, 2005. 85 с.

98. Силина Е. А., Евтух Т. В. Межполушарная асимметрия и индивидуальные различия: монография. Пермь : Изд-во Перм. гос. пед. ун-та, 2004. 136 с.

99. Сиротюк А. Л. Нейропсихологическое и психофизиологическое сопровождение обучения. М. : Сфера, 2003. 220 с.

100. Степанова О. Б. Произвольная регуляция скорости движений рук у лиц с различными профилями латеральной организации мозга : автореф. дис.... канд. мед. наук: 14.00.13 МГМУ. Москва, 2000. 20 с.

101. Теорія і методика фізичного виховання. Методика фізичного виховання різних груп населення: підручник. [в 2-х т. / за ред. Т. Ю. Круцевич]. Київ : Олімп. л-ра, 2008, Т. 2. С. 21-73.

102. Функційна анатомія: підручник [для студ. навч. закл. фіз. виховання і спорту III–IV рівнів акредитації / Федонюк Я. І., Мицкан Б. М., Попель С. Л. й ін.] ; ред. Я. І. Федонюка, Б. М. Мицкана. Тернопіль : Навчальна книга–Богдан, 2007. 552 с.

103. Функциональная межполушарная асимметрия: хрестоматия / Н. Боголепова, В. Ф. Фокина. Москва : Научный мир, 2004. 728 с.
104. Хрестоматия по возрастной физиологии : учеб. пособие / сост. М. М. Безруких, В. Д. Сонькин, Д. А. Фарбер. Москва : Академия, 2002. 288 с.
105. Чуприков А. П., Волков Е. А. Проблема леворукости. Николаев : Атолл, 2004. 88 с.
106. Шарманова С. Б., Федоров А. И., Черепов Е. А. Круговая тренировка в физическом воспитании детей старшего дошкольного возраста: учеб.-метод. пособие. М. : Сов. спорт, 2004. 120 с.
107. Швецов А. Г. Формирование здоровья детей в дошкольных учреждениях : справ.-метод. пособие [для врачей, мед. и пед. работников дошкольных учреждений]. Москва : ВЛАДОС-ПРЕСС, 2006. 174 с.
108. Шелопуха О. А. Психологические закономерности овладения графическими навыками письма леворукими детьми дошкольного и младшего школьного возраста : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. психол. наук : [спец.] 19.00.07 «Общая психология, психология личности, история психологии». СПб., 2006. 23 с.
109. Шинкарюк А. І. Розвиток моторики і психіки : проблема активності та свободи : монографія. Кам'янець-Подільський : Кам'янець-Подільський держ. пед. ун-т, інформаційно-видавничий відділ, 2002. 200 с.
110. Шиян Б. М., Єдинак Г. А., Петришин Ю. В. Наукові дослідження у фізичному вихованні та спорті: навч. посібник. 2-ге вид., стереотип. Кам'янець-Подільський : Рута, 2013. 280 с.
111. Шульгатая В. В. Электрофизиологические корреляты произвольных движений и индивидуальный профиль асимметрии мозга в возрастном аспекте (7–20 лет) : автореф. дис. на соиск. учен. степени канд. биол. наук : [спец.] 03.00.13 «Физиология человека и животных». Краснодар, 2000. 23 с.
112. Щербань П. М. Прикладна педагогіка: навч.-метод. посібник. Київ : Вища школа, 2002. 215 с.

113. Kuhl, J., Kazen, M. (2005). Hemispheric asymmetry: Does power beat wisdom ? Seattle: Hogrefe and Huber Publishers.

114. Malina, R. M., Bouchard, C., Bar-Or, O. (2004). Growth maturation and physical activity. Champaign, IL: Human Kinetics.

Список опублікованих праць за темою дипломної роботи магістра

115. Матієшин Н., Єдинак Г., Галаманжук Л. Формування знань майбутніх дошкільних педагогів у визначенні розумової працездатності 6-річних дітей. Історія фізичної культури і спорту народів Європи, III-ий Міжн. наук. конгрес істориків фізичної культури. 10-12 вересня 2019 року, м. Луцьк. [електронний ресурс]. Луцьк, 2019. С. 63-64. – <http://conferences.eenu.edu.ua>